

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto velja . . . 10—K pol leta . . . 5— " četrta leta . . . 2-50 " posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h " " dvakrat . . . 12 " " " trikrat . . . 10 " za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h. Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Turške razmere.

Zvedeli smo za ta vnebovpljoči slučaj: Na neki okrajni šolski svet je prišla ovadba proti nekemu učitelju, ki ga hočejo klerikalci uničiti. Ovadba navaja take neresnice in je pisana v takem tonu, da bi dotični učitelj proti ovadniku lahko nastopil tožno pot, a to ni mogoče, ker je ovadbo podpisal — dr. Evgen Lampe, ki vživa kot deželni poslanec imuniteto. — Objavljamo to brez vsakega dostavka; ob taki lumpariji nam zastaja pero. Če se izkaže, da je to res, potem mora biti konec vseh obzirnosti, potem pride tudi dan plačila od naše strani! — Opozarjamo na to vse člane deželnega šol. sveta, seveda tudi barona Schwarza: naj bodo pripravljeni, da čuvajo zakon, ko se oglasi krvnik Lampe!

V Rudolfovo.

Dne 6. in 7. avgusta t. l. se vrši v Rudolfovo na Dolenjskem XXII. skupščina Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev.

Ponuja se nam prilika, da si ogledamo prelepo je Dolenjsko, ki jo je proslavil klasični Janez Trdina v nesmrtnih svojih delih. Krasota tega dela slovenske zemlje naj dvigne v nas ljubezen do rodni tal, naj se nagledajo oči lepote, naj se spoje srca ob nji v vez bratstva in prave kolegalnosti!

A višje od takega vžitka cenimo drugo vrednost vsakokratnih Zavezinih skupščin, ki se kaže v solidarnosti naprednega slovenskega učiteljstva. Vse leto se trudijo člani in članice Zaveze, bore se za svoj vsakdanji kruh, bojujejo se za ugled, čast in pravico svojega stanu, za razvoj in napredek šolstva — a ko se približa naš dan, naš praznik, se odpravijo vsi naši z doma in pridejo na Zavezini zbor ma-

nifestirali, da je stanovska zavednost jačja od skrbi in težav, da je napredno in narodno prepričanje v ogromni večini slovenskega učiteljstva tako globoko vkoreninjeno, da ga ne zamori nobena moč in nobeno nasilje, pa naj pride od koderkoli!

Vsaka Zavezina skupščina je naš dan, naš praznik! Kdor neučiteljev ji je kdaj prisostoval, vsak je priznal, da ne zmora tako stvarnih, imponujočih in resnih zborovanj nobena druga stanovska organizacija. Naš učiteljski parlament ima splošno najlepši sloves, pa tudi naši tovariši Hrvati, Srbi, Čehi in Poljaki, ki so že bili priče našim zborom, priznavajo odkrito, da sami — dasi je njih položaj vsestransko ugodnejši — ne zmorejo nič stvarnejšega, nič stanovsko zavednejšega in popolnejšega od nas.

Četudi se to glasi kot samohvala, vendar nas veseli, da se moremo hvaliti s takimi dejanji. Kdor more tako, naj stori nam enako! Vsakokrat pred našo skupščino in po skupščini zahrumi iz klerikalnega tabora huronsko vpitje: Zmerjajo, norčujejo se, govore o kruljavi Zavezariji, denuncirajo — vsi so kakor obsedeni! bode jih in grize, ker z vsemi svojimi uskoki, poslanci in kateheti ne vmorejo ničesar, kar bi se moglo in smelo imenovati učiteljska skupščina.

Vse to ne plaši naših! Preko podlosti sovražnikov gredo svojo jasno načrtano pot, pripravljeni do dna srca, da drži samo poštena, javna cesta do končnega smotra.

In zato raste število skupščinarjev od leta do leta.

Radovljica-Gorica-Maribor! Kdo se ne spominja teh sijajnih Zavezinih skupščin pretekla tri leta! V Radovljici smo si začrtali pot za izvenšolsko delo, v Gorici smo postavili zahteve naprednega učiteljstva glede na reformo ljudskega šolstva in z referatom tov. Silvestra od-

krili divjo gonjo klerikalcev proti naprednemu učiteljstvu, v Mariboru smo odkrili dobre in slabe strani državnega šolskega zakona in razkrinkali škodljivce ljudskega šolstva. Nasprotniki so kričali o Ferrerovcih, revolucionarjih in anarhistih — politična strast in zavist jim je ubila razsodnega duha. Ščuvali so ljudstvo proti nam in proti šoli. Kaj so dosegli? Od nas je odpadlo, kar je bilo slabega in nerabnega — čistile in očistile so se naše vrste, in sedaj, ko se bliža XXII. skupščina Zaveze v Rudolfovo, se pripravljajo vsi, kar je značajnih in zvestih, da ohranijo učiteljskemu parlamentu v bojih in zmagah pridobljeno in ohranjeno čisto in dobro ime!

Vzpored, ki ga objavimo v prihodnji številki, nam pokaže, da se moramo tudi letos pogovoriti o važnih in aktualnih vprašanjih. Ne razvijajmo nobene hrupne reklame, ne vabimo s sijajem in razkošjem, ki naj v njem izgine notranja cena našega zborovanja, ampak zanašajoč se na požrtvovalnost stanovsko-zavednih tovarišev in tovarišic, ki se je že nešteto krat sijajno izkazala, kličemo vse, ki so dobre volje: Vsi na XXII. skupščino Zaveze v Rudolfovo! Z bojem naprej do zmage!

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani, registrirana zadruga s omejenim jamstvom.

Promet do konca junija K 155.703-89.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v poštinih znakah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od 1/2. — 1/3. popoldne in vsako soboto od 6.—7. zvečer.

Izdajice!

Kadar čitamo v „Slovenec“ ali pa v „Slovenskem Učitelju“ geslo starih tradicij: „Mi delamo za ljudstvo, mi smo z ljudstvom in ljudstvo je z nami“, tedaj se nehote vedno spominjamo besed, ki smo jih čuli v deželni zbornici iz ust dr. Janeza Evangelista Kreka. Slovejo približno tako: „Učiteljstvo je v boju za izboljšanje svojega gmojnega stanja poseglo tudi po sredstvu prosvete in dela med ljudstvom. Menilo je, da si na ta način pridobi ljudstvo zase in nas tako prisili do izboljšanja in privoljenja v izboljšanje. Toda dosedaj smo še mi zastopniki ljudstva, in učiteljstvo je poseglo po napačnem sredstvu, če je menilo na ta način rvtati zoper nas. To ni pot do nas!“

V tem trenutku je dr. J. E. Krek pokazal učiteljstvu, da je na pravi poti. V drugi vrsti je s tem dal našim stanovskim tovarišem v Slomškovi Zvezi krepko zaščitnico, ker s tem je pokazal, da toliko časa, dokler bo Slomškova Zveza privesek in odvisnik klerikalne stranke in nje voditeljev, ne bo smela delati za osamosvojitve učiteljskega stanu in ne za osamosvojitve ljudstva, ker s tem izgubi veljavo duhovski stan in bi prišel do premoči učiteljski stan. Priznal je, da je pot do ljudstva tudi pot do učiteljskih plač in da kakor hitro prične učiteljstvo sistematično na povsem stanovski podlagi delovati na prosvetnem polju, pade moč sedanjih absolutistov. Priznal je učiteljskemu stanu moč, ki jo lahko pridobi z delom. Hkratu je pa dr. Janez Ev. Krek s to izjavo proti prosvetnemu delovanju izdal tudi frivolno igro naših klerikalcev v tem oziru in pokazal, da bodo delali člani Slomškove Zveze v klerikalnih društvi toliko časa, dokler se ni bati, da bi prišel učiteljski stan do premoči in veljave.

LISTEK.

V Inomost.

Konrad Fink.

(Dalje.)

Mesto.

Inomost je gotovo eno najlepših, ako ne najlepših mesto ne samo v avstrijskih, ampak v vseh Alpah.

Ne smemo si misliti, da leži mesto v kakem gorskem kotlu. Razširja se na prostrani ravnini ob bregovih Ine. Poseben naraven čar pa mu dajejo nebotični, z večnim snegom pokriti gorski vrhovi, ki obdajajo vso ravnino in mesto.

Na severu je mogočno gorovje Solstein, čigar sive, skalnate stene padajo skoro navpično proti mestu. Vsi vrhovi tega gorovja merijo od 2000—2700 m. Na jugu je znamenita gora „Isel“. Od tu se svet vedno dviga in preide polagoma v mogočne Ötztalske in Zillertalske Alpe.

Da najdemo v taki gorski krajini gorsko vasico ali večji kraj, ni nič kaj posebnega. Toda veliko, moderno mesto s približno 50.000 prebivalci, to je že redkejša prikazen.

Mesto je križišče železnice vzhodnih alpskih dežel, južne Evrope, med Renom in Dunavom, med Berlinom in Rimom, med Milanom in Dunajem.

Poleg velikomestnega vrvenja imaš v neposredni bližini mirne kmetijske hišice v rebrih, kjer se pase domača goveja živina.

Poleg širokih mestnih ulic z lepimi stavbami, krasnimi nasadi so v neposredni bližini velikanske skalne pečine in snežni vrhovi, menec, da stoje sredi mesta.

Tu košato drevje, tam gori le še kakšen kriv bor, trava ali golo skalovje, kjer večkrat lahko vidiš plahe divje koze ali gamse.

In ravno ta kontrast daje mestu posebno krasoto, ki se ji ne more nihče dovolj načuditi in se je nagledati.

Sredi zelene ravnine, obdane z vencem kipečih gorskih vrhuncev, leži Inomost. Ina pa se blišči kot srebrni trak in spaja vse v krasno sliko. Enako moraš iskati.

Vkljub temu, da leži mesto 573 m nad morjem in je obdano z gorami, je podnebje še precej ugodno. Velika noč je bila že 12. aprila, a bilo je skoro prevroče.

V zgodovinskem oziru je Inomost velikega pomena. To značijo razni spomeniki, posebno pa dvorna cerkev. Eno najstarejših poslopij v mestu je hiša „Das goldene Dachl“. Sezidal jo je vojvoda Friderik „mit der leeren

Tasche“ in premestil svojo rezidenco z grada „Tirol“ pri Meranu v Inomost l. 1420. Svoje ime ima hiša po malem balkonu, ki je krit z zlatom legiranimi bakrenimi ploščami. Tudi ima hiša imenitne freske. Okolo hiše se širi obenem najstarejši del mesta.

Do „Goldenes Dachl“ drži vojvode Friderika ulica. Kratka je, toda prava podoba srednjeveških mest. Vse hiše imajo balkončke, znamenite freske in grbe. Na obeh straneh ulice so pod prvim nadstropjem hodniki, ki so ločeni od ceste z močnimi gotskimi oboki. Tu je vse polno malih prodajalnic raznih vrst. Ljudje imenujejo te hodnike „Unter den Linden“. Nekoliko spominja vse to na Sukničnice v Krakovem.

V tej ulici je tudi „Höbling-Haus“ zidana v krasnem baroškem slogu, kar se še jako redko najde. Zraven te hiše je tudi znamenita gostilnica iz srednjeveških časov, kjer so se ustavljali vladarji in druge znamenite osebe. Tudi Goethe, Heine, Hofer itj.

To je torej staro mesto, ki je skoro popolnoma v sredi celotnega mesta.

Spomeniki: Nedaleč od kolodvora je spomenik vojvode Rudolfa IV. Ustanovnika, ki je sklenil l. 1363. pogodbo z Margareto Širokoustno, zaradi česar je prišla Tirolska k Avstriji.

Na Marije Terezije cesti je takozvana „Annen-Säule“ postavljena v spomin na konec španske dedne vojne in na odhod Bavarcev iz Tirolske na dan sv. Ane.

Volilni knez Maks Emanuel bavorski je bil namreč v tej vojski zavezanik Francoskega kralja Ludovika XIV. Tirolca je vodil Martin Sterzinger.

Na južnem koncu Marije Terezije ceste stoji mogočna „Triumphforte“, zgrajena leta 1765. v spomin prihoda zaročencev nadvojvode Leopolda (sin Mar. Ter.) in španske princeze Marije Ludovike. Ker pa je ravnotakrat umrl cesar Franc I. (mož Mar. Ter.) so se prekinile razne slovesnosti. Zato je na eni strani kip zaročencev, na drugi pa vdove cesarice Mar. Terezije in sina Jožefa II.

Eua največjih znamenitosti v vsem mestu je dvorna cerkev.

Ta ni sicer posebno velika in lepa, toda polna zgodovinskih znamenitosti.

Takoj na levi pri vhodu je grob in kip Hoferjev. Ob straneh mu počivata njegova bojna tovariša Kagucin Haspinger in „Schüttzenmajor“ Speckbacher.

Največja umetnina v cerkvi pa je slavnoznan nagrobni spomenik cesarja Maksimilijana, ki sta mu bila to mesto in dežela Tirolska jako priljubljena. Sicer ni tukaj pokopan, ampak v Dunajskem Novem mestu.

In zato so se tembolj poprijeli klerikalni voditelji terorizma in svojih več in zastopih, da na ta način pomnože Slomškovo Zvezo, a na drugi strani oslabe osamosvojitve učiteljskega stanu in preprečijo nevarnost, ki jim preti po njem. Ker v doglednem času ni upati nikakega izboljšanja, ker podpira klerikalne večine celo učiteljstvo Slomškove Zveze in nje člana v dež. zboru, zato si je marsikateri tovariš sam izboljšal položaj s tem, da se je vrgel v naročje gnusni protekciji in je resigniral na svojo poštenost. Toda tudi te samopašnosti bo kmalu konec, ker so sedaj morali poseči že po precej zadnjem sredstvu. Poslali so iz vseh boljših mest sedaj vse starejše tovariše lepo ne-prostovoljno v pokoj, da s temi nadučiteljskimi službami zopet potolažijo par lačnih Slomškarjev. Službe so že oddane, in razpis bole pesek v oči avstrijskim šolskim zakonom. Mesta se bodo oddala onim tovarišem, ki smo jih imenovali že v svojem listu, s krajem, kateri mu je prisojen. Izpremenilo se bo le v toliko, da — če ne pojde s Štrukljem za Vič po sreči, dobi on ali pa Kuhar (kakor se med seboj dogovore) D. M. v Polju, ker bo tovariš Slapšak najbrže resigniral na to mesto. Toliko v vednost raznim kompetentom, da ne bodo po nepotrebnem sitili s kolki davčnih uradov, saj drugega itak nimamo od zakonov. Kake krivice se bodo storile potem pri pomaknjenju v višje plačilne razrede, o tem bomo še poročali.

Kot konec vseh teh dogodkov se na ne polasča resignacija, ker ravno zato smo sedaj dosledno poudarjali, da se morejo naše vrste izčistiti in da sami pahnimo ven iz svojih organizacij vsakogar, ki bi se izkušal z našim delom le okoriščati, ki bi grešil na škodo svojega tovariša v kolegialnosti, ali zagresil kako drugo tako nepoštenost.

Duba, ki je sedaj napočila za slovensko napredno učiteljstvo, je doba boja za osamosvojitve učiteljskega stanu, zato smo tolikokrat naglašali: „Ven z omahljivei!“ Zakaj dva stanova sta, ki sta središči tega boja, to je duhovski stan in učiteljski stan. Premoč, ugled in veljavo učiteljskega stanu so dosedaj dosledno poniževali in teptali, a odločnost nam jo dvigne tako visoko, da je ne bo mogoče več podreti. Upravičena je bojazen in organizovani boj, ki so ga započeli sesalci ljudstva in demagogi zoper učiteljski stan na Goriškem. In kakor so oni v znamenju organizovanega boja pričeli, tako bomo mi v znamenju organizovane moči odgovarjali.

Vso pozornost bomo sedaj posvečali sistematičnemu delu in načrtom, ki bodo zasnovani v doglednem času. O teh načrtih bomo deloma razpravljali odsedaj naprej v našem glasilu in jih deloma dajali učiteljskim okrajnim društvom in posameznim učiteljskim krožkom v razpravo.

Pa pojdemo dalje, tu je le eno, kar loči nas in naše stanovske tovariše!

V „Slov. Učitelju“ čitamo (str. 189, št. 7.—8.): „Ali smo zato neznačajni, če smo odkriti katoličani, ki se v zasebnem življenju, v šoli in v javnosti ravnamo po edino-

pravih in edinorešničnih naukih našega božjega Učenika in Vzornika: Kristusa?“ K poglavju o značajnosti in o oskrnjevalcih najdragocenejših svetinj vam bodo vedeli povedati lepe reči: Smrdel (glede tiskovin), Jeglič (glede anarhistov), Štrukelj (glede krščanske ljubezni in boja na nož). Jeli to ravnanje po edinopravih in edinorešničnih naukih Krista? In podlo denunciantstvo, obrekovanje itd., je li to praktično krščanstvo?

Stari tradicionalni jezuitizem, ki ste se ga navzeli od drugih, je golo frazerstvo in gola hinavščina. Pojdite vprašat malo naokrog, kakšno mnenje imajo poslanci S. L. S. o vas! In nekdanja vaša očitanja, da poučujemo mi na brezverski podlagi — koliko so odgovarjala resnici? Dokazali smo vam, da je naš pouk glede § 1. (t. j. verske npravnosti) ravnotak kot vaš, saj so učni načrti — podrobni, knjige, učne slike itd. — iste. Hinavščina, ki ste jo menili v tem oziru uganjati, se vam ni obnesla! Iz zasebnega življenja vaših posameznikov pa lahko prinesemo še dokaj interesantnih podrobnosti, ki o njih ne vemo, kako jih bode spravljal v sklad s čistim verstvom in etičnimi načeli! Ali hočete!

Da bi pa z vami razpravljali o bistvih verstva, religiji, konfesiji, katolicizmu itd. — splošno o verskem vprašanju — rajši vsem v dobro zamolčimo, zakaj tega še nečemo.

Pa pojdemo dalje! Mimogrede nekaj o poglavju: Ljudstvo je z nami! — V prvi vrsti bi moral imeti tu besedo hrabri Štrukelj iz Dobrepolj. — Bilo je dne 17. t. m. na severni strani Ljubljane v vasi X. Razgovor s kmetom, ki je pripadnik S. L. S., je nanesel tudi na osebo učitelja. Kmet pravi: „Ta naš učitelj je prej tku udrihu po našh poslanch. Zdej je pa vs drgačn. Eno službo b mov rad al kaj že. Tku se prilzuje! Šema je, buji se jh, že ne more bit kej prida učitlj.“ — To je bilo največje zadoščenje na zlorabo fraze „Ljudstvo je z nami!“ od strani naših „krščanskih“ Slomškarjev. O, tudi ljudstvo spozna značaje in pozna pijavke!

Pa o tem bo še prilika govoriti. Sedaj pa k poglavju kulturne zrelosti! Znano je, da je komite za reformo ljudske šole na Dunaju razposlal vprašalne pole. Iste pole se je razposlalo tudi vsemu slovenskemu učiteljstvu, da se sestavi statistika in opis slovenskega ljudskega šolstva. Stvar kulturne zrelosti je, da se umeva pravo reševanje takih vprašanj. Toda dobil se je človek, ki je v „Slovenec“ hitro pričel vpiti „ne“, ker se ni prosilo Slomškove Zveze. Če se ni zdelo to maleukostno dlakopcepstvo vsakemu kulturno zavednemu učitelju poniževalno za slovenskega učitelja, o tem ne bomo razpravljali. In vseeno smo dali pojasnila o tem vprašanju, ker smo menili, da je samo eden tako plitev in bo trezna večina vendar spoznala, da je bilo vse postopanje pravilno. Tona varali smo se hudo! Da manjka vsej Slomškovi Zvezi kulturne zrelosti, to je pokazal zadnji „Slov. Učitelj“, ki o tem vprašanju — molči. No, če meni, da je s tem svojim molkom pokazal svojo duhovitost, morda še

diplomastvo ali kaj drugega, se sila moti, ker naj bo prepričan, da se je ravno s tem svojim molkom sila — blamiral. Na sramoto članov Slomškove Zveze, ki niso hoteli izpolniti vprašalnih pol, bo statistika in opis ravnotako popolen, kakor če bi dobili omenjene podatke.

Otroško naziranje pa kažejo člani Slomškove Zveze tudi s svojo neumno propagando, da nihče ne sme sodelovati pri naših razpravah in nihče ne sme čitati naših časopisov. Tako odkrivati svojo kulturno nezrelost pred svetom — je žalosten pojav za učitelja. Če ste tako šibki v svojem svetovnem naziranju, da se ohranjate le z enostranim proučevanjem sveta, potem vas nimamo niti več za stanovske izdajce in vam v polnem obsegu oprostimo dejanje, ki ste ga s tem storili, ker vemo — komu ga imamo pripisovati.

Cenjena šolska vodstva in kraje šolske svete prosimo, naj začno takoj naročati šolske tiskovine, ker se pravočasna naročila lažje hitro in točno izvrše kakor pa naročila, ki se nakupijo koncem počitnic.

Šolstvo mestne občine Trst.

Te dni je izšlo poročilo o stanju mestnih šol tržaške občine. Izvzemši 11 ljudskih šol v tržaški okolici, je učni jezik vseh teh zavodov italijanski.

1.) Srednje šole.

Tržaška občina vzdržuje v mestu višjo gimnazijo, višjo realko in ženski licej. V šol. letu 1909.—10. se je vpisalo v prvo 736 dijakov, v drugo 894, v tretjo 943 dijakinj. Zaradi tega je nastala potreba razširiti vse te zavode, oziroma razdeliti vsakega v dva posebna. Šolska komisija ter mestni svet sta se s tem tudi že podrobneje pečala.

2.) Ljudske šole.

V pravkar minulem šolskem letu je bilo vpisanih v vseh občinskih ljud. šolah 21.649 učencev in učenk, od teh 16.716 v mestne šole in 4933 v deset okoliških šol 3761 učencev je obiskovalo slovenske in 1172 italijanske okoliške šole. Slovenskim okoliškim šolam je priraslo 36, italij. okol. šolam pa 21 učencev v šol. letu 1909.—10. Pouk se je delil v mestu v 302 razredih, v okolici v 92 razredih, ki se zopet razdele na 64 razredov slov. ljud. šol in 28 razredov ital. ljud. šol v okolici. Povprečno pride tedaj okoli 59 učencev na razred slovenskih okoliških šol in okoli 42 na razred ital. okoliških šol. V tem pogledu so tedaj slov. okoliške šole na slabšem.

Tudi za ljudske šole je nastala potreba po novih poslopih. V okolici se zida letos novo šolsko poslopje za slov. ljud. šolo na Opčinah, ki bo, kakor kaže vzorna šolska stavba.

Več o naših ljudskih šolah, osobito okoliških, o svojem času, ko izidejo podrobnejši podatki.

56 razredov v mestu je bilo odločenih meščanskim šolam, katerih šteje okolica celih 0.

3.) Otroški vrtci.

Teh vzdržuje občina devet. Vsi so z ital. učnim jezikom. Večinoma so ob periferiji mesta in v spodnji okolici.

4.) Gluhonemnica.

V šoli za gluhoneme (ital. učni jezik) je bilo vpisanih letos 16 učencev in 14 učenk.

5.) Telovadnice.

V občinskih telovadnicah je bilo telovadit 741 dijakov srednjih šol in 832 dijakinj ženskega liceja. Otroci mestnih ljud. šol uživajo telovadbo od II. razreda naprej. Ta pouk pa jenja vsako leto s koncem maja. Okolica nima nobene občinske telovadnice; telovadba tudi sedaj ni predmet okoliških ljudskih šol.

6.) Večerne šole.

Občina je preskrbela tudi letos za večerne šole za odrasle. Teh je bilo šest s skupno okoli 900 vpisanih, tri slovenske v okolici. Vrhutega še ena za šivilje in modistke v mestu s 103 obiskovalkami.

7.) Zabavišče.

Letos se je odprlo tudi zabavišče v mestu, kjer se je vpisalo do 800 ljudskošolskih otrok. Občina namerava odpreti v prihodnjem šolskem letu še drugo novo zabavišče.

Slika o tem stanju občinskega šolstva je res razveseljiva. Pač žrtvuje mesto Trst ogromne vsote za ljudsko prosveto, le žal — da od padena na tržaške Slovence pre malo. F. Pl.

Rokopisna čitanka.

Učni načrt za vse vrste ljudskih šol določa za učni jezik kot smoter med drugim tudi, da naj otroci gladko in živoizrazno čitajo, kar je natisnjenega in pisanega.

Pri izbiro učnih knjig za prihodnje šol. leto sem podpisane pri okrajni učiteljski konferenci za Postojnski šolski okraj predlagal, da se sestavi med počitnicami kratka rokopisna knjižica in s prihodnjim šolskim letom že uvede, ker je ne le glede na učni načrt, temveč posebe iz praktičnega stališča nujno potrebna.

Dandanes, ko se nahajajo ljudstva v nekakem svetovnem preseljevanju in se zaradi tega piše premnogo pisem, izpolnjujejo najrazličnejše poštno tiskovine ter dobiva naš kmetič čestokrat dopise od raznih oblastij, je gotovo jako potrebno, da zna čitati tudi raznovrstne rokopise.

Da zadostim tej živi potrebi, sem dajal pesameznim otrokom brati svoje rokopisne izdelke, časih nekatere dopise in pisma sorod-

Spomenik, ki stoji sredi cerkve, obdan s krasno, umetno izdelano ograjo, je iz črnega marmorja. Na vrhu Sarkofaga je cesarjev kip. Cesar kleči s sklenjenimi rokami, obrnjen proti oltarju. Na vseh štirih stranskih ploščah sarkofaga je 24 reliefov, izklesanih v kar-rski marmor. Ti reliefi predočujejo razne Maksimiljanove vojne in znamenite dogodke v njegovem življenju.

K grobnemu spomeniku sodi tudi 28 velikanskih kipov Maksimiljanovih prednikov, sorodnikov in drugih zgodovinskih junakov.

Ako gledaš te impozantne, v nadnaravni velikosti iz bron vlitte kipe, njih fino delo (posebno pri ženskih oblekah, kjer se poznajo tkanine, čipke itd.), ne moreš verjeti, da so bili izdelani v prvi in drugi polovici 16. stoletja.

Posamezne podobe, od desne pričenši, so:

1. Klodvig, frankovski kralj. — 2. Filip I., španski kralj. — 3. Rudolf Habsburški. — 4. Vojvoda Albreht II. Modri. — 5. Teodorik, gotski kralj. — 6. Vojvoda Ernest Železni. — 7. Vojvoda Teobert Burgundski. — 8. Angleški kralj Artur. (Najlepši kip) — 9. Avstrijski vojvoda Žiga. — 10. Marija Blanka Sforza, Maksimiljanova druga žena. — 11. Margareta, njegova hči in žena francoskega kralja Karla VIII. — 12. Cymburgis, žena Ernesta Železnega. — 13. Karl Pogumni, vojvoda burgundski. — 14. Filip Dobri, vojvoda burg. — 15. Cesar Friderik III. — 16. Leopold Sveti.

avstr. mejni grof. — 17. Grof Rudolf Habsburški IV., ded. Rud. Habsb. — 18. Vojvoda Leopold III. (padel pri Lempachu 1386.) — 19. Friderik „mit d. leeren Tasche“. — 20. Cesar Albreht I. — 21. Bogomir Buljovski. — 22. Elizabeta, žena ces. Albreht I. — 23. Marija Burgundska prva žena Maksimiljanova. — 24. Eleonora Portugalska, njegova mati. — 25. Kunigunda, njegova sestra. — 26. Ferdinand Katoliški — aragonski — 27. Ivana Kastiljska.

Vsi kipi imajo desno lakt skrženo do pasu, skrženi so tudi prsti na roki, očitno, da svetijo pri Maksimiljanovem grobu.

Pri vходу na desni strani je v posebni kapeli grob nadvojv. Ferdinanda II. in njegove žene Filipine Welserjeve.

Čudno je, da stoji kar zgoraj sredi cerkve in so obrnjene orgle proti cerkvenemu vходу. Te so jako stare in imenitne zaradi umetniških okraskov.

Nasproti dvorni cerkvi je c. kr. dvorec. Temelj tej stavbi je položil cesar Maksimiljan, vendar je bil za Mar. Terezije prezidan. Tu je umrl, kakor že omenjeno, dne 18. avgusta 1765. nemški cesar Franc I. in tukaj je vladal v vojni l. 1809. Andrej Hofer. Danes stanuje tu nadvojvoda Evgen, veliki mojster nemškega viteškega reda.

Jako zanimiv je muzej „Ferdinandum“, imenovan po svojem protektorju cesarju Ferdinandu I.

Muzej hrani mnogo izkopanin iz rimskih časov, nabranih po vsej Tirolski. Kulturno-historični odderek nam kaže razne narodne noše, ki jih je na Tirolskem jako veliko. Skoro vsaka dolina ima nekoliko drugačno nošo, a vse so prav lične in slikovite.

Ugajal mi je odderek, kjer je razstavljeno razno orožje iz tirolskih vojn in drugi zgodovinski spomini.

Tu vidiš Hoferjevo sabljo, puško, rog za smodnik, pipo, tobakiro, zlato verižico s križcem, ki mu ga je podaril cesar Franc, križ, ki ga je nosil na potu na morišče itd. Ravnotako vidiš spomine na njegove sobojevnike Haspingerja, Speckbacherja in druge.

Največ pa hrani muzej slikarskih del. Zanimive so slikarije domačih umetnikov-samoukov, ki so z narodnokulturnega stališča jako dragocene. Seveda so to slike samih svetnikov, povečini mučenikov, kjer teče kri v potokih. V slikarskih oddelkih so zastopani moderni in tuji slikarji. Najbolj pa so me zanimali male Defreggerjeve znane slike. Na pr.: Speckbachers Aufruf, das letzte Aufgebot, die heimkehrenden Sieger, Andreas Hofers letzter Gang itd.

Omenim naj še znamenitega kmetiškega kartografa. Bil je to kmet Peter Anich. Rojen 1723. l., je do svojega 28. leta gospodaril doma. Potem je vse opustil ter šel v Inomost, kjer se je posvetil studiju matematike in astronomije. Izdelal je velik astronomski in

zemeljski glob, zakar ga je pohvalil dunajski dvor. Nato je sestavi l. 1760. zemljevid južne in tri leta pozneje severne Tirolske. Vse to vidiš v muzeju, kjer je tudi knjižnica, ki šteje 30.000 knjig. Vendar menim, da nam naš kranjski muzej nudi mnogo več.

Mesto ima tudi gimnazijo, realko, učiteljsko, vseučilišče (1677), trgovsko akademijo, strokovno šolo itd.

Nekaj posebnega sem videl na vrtu učiteljskega.

Na prostem je relief-zemljevid Tirolske. Gorovja, katerih najvišja so visoka poldrugi meter, so sestavljena iz samih skalic, imajo isto obliko kakor gorovje v resnici in tudi iz istih snovi, iz katerih so postavljene posamezne alpske tvorbe. Da se ločijo doline, so porastene z mahom. Res, prav lično. Relief zavzema 30 m². Izdelal ga je prof. Schuler. Baje je delal 15 let.

Cerkva je dosti, največja je jezuitska ali vseučiliška.

Ako še omenim, da ima mesto prav čedno zunanost, široke ulice in veselo prebivalstvo, in sicer bolj kot bi človek pričakoval od pobožnega tirolskega ljudstva, mislim, da sem povedal dovolj.

Naj podam še kratek opis posameznih izletov, ki sva jih napravila v okolico, in sicer kakor so prišli drug za drugim.

(Dalje.)